

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pana mgra Aleksandra Marka ILNICKIEGO pod tytułem TERYTORIA O NIEOKREŚLONYM STATUSIE POLITYCZNO-PRAWNYM BYŁEGO ZWIĄZKU RADZIECKIEGO. WYBRANE PRZYKŁADY s.255

UWAGI OGÓLNE

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska Pana mgra Aleksandra Marka ILNICKIEGO pt. *Terytoria o nieokreślonym statusie polityczno-prawnym byłego Związku Radzieckiego. Wybrane przykłady*, została opracowana pod kierownictwem naukowym prof. AEH, dr hab. Piotra SOLARZA w Akademii Finansów i Biznesu Vistula z siedzibą w Warszawie. Prowadzone badania autorskie dotyczą analizy w kontekście zachodzących zmian historycznych mających miejsce od 1988 roku do 2022 roku. W niniejszej dysertacji uwzględniono normy prawa międzynarodowego, normy kolizyjne prawa państw i nieuznawanych republik, umowy i stosunki prawne między stronami konfliktu, praktykę stosowania prawa oraz inne aspekty prawne związane z regionami spornymi w Europie Wschodniej. Uwzględniono również nieuznawaną Czecheńską Republikę Iczkerii która na początku lat 90 XX wieku weszła w skład Federacji Rosyjskiej i została zlikwidowana w sposób siłowy podczas tzw. Operacji antyterrorystycznej która oficjalnie zakończyła się w 2009 roku. Podjęty wysiłek badawczy ma istotne znaczenie dla analizy porównawczej i oceny mechanizmów oraz instrumentów rozwiązywania konfliktów regionalnych które powstały w wyniku dążenia narodu do samostanowienia w formie secesji, czyli odłączenia się od danego państwa bez zgody jego władz centralnych.

Za podstawowy cel pracy przyjęto upolitycznienie aspektów prawnych analizowanych w dysertacji konfliktów oraz ocenę możliwości pokojowego ich rozwiązywania zgodnie z normami prawa międzynarodowego. Stosownie do celu głównego zaprezentowano cele szczegółowe w których uwzględniono następujące kwestie:

- określono stanowiska polityczne zajmowanych przez skonfliktowane strony z normami i zasadami prawa międzynarodowego;
- ukazano efektywność istniejących mechanizmów prawnych które służą do rozwiązywania konfliktów oraz określenia skuteczności działań podmiotów umocowanych do ich pokojowego rozwiązywania;

- porównano aspekty prawne konfliktów między regionami oraz określono elementy wspólnych i odrębnych kwestii w podjętym procesie badawczym;
- dokonano oceny możliwości pokojowego uregulowania konfliktów oraz określono status prawny regionów zgodnie z normami prawa międzynarodowego (s.10).

Jak trafnie stwierdza Autor kwestie pokoju i bezpieczeństwa zawsze zajmowały czołowe miejsce w międzynarodowym systemie prawnym stanowiąc w nim priorytet dla społeczności globalnej chociaż po drugiej wojnie światowej prawo to zaczęło wyróżniać się bardziej imperatywnym, surowym i wszechobejmującym charakterem. Autor wyróżnia trzy zasadnicze aspekty które potwierdzają trafność wyboru tematu badań. W pierwszej kolejności odniósł się do współczesnych konfliktów w Europie Wschodniej które posiadają charakter hybrydowy. Działaniom takim towarzyszą zakrojone na szeroką skalę agresywne kampanie informacyjne. W drugiej kolejności odniesiono się do sposobu prowadzenia „wojen na odległość” lub „wojen zastępczych” (ang. *proxy-wars*) czego przykładem są cyberataki, prowadzenie walki radioelektronicznej przeciwko statkom i samolotom na wodach neutralnych lub w neutralnej przestrzeni powietrznej. Trzeci ukazany w dysertacji aspekt odnosi się do współczesnych tendencji rozwoju prawa międzynarodowego i całego spektrum stosunków organizacji międzynarodowych i regionalnych, międzynarodowych instytucji pozarządowych, sieci organizacji oraz innych podmiotów niepaństwowych. Zasadne wydaje się stwierdzenie, że w tak ukazywanym aspekcie rola państw narodowych słabnie, a ich uprawnienia są ograniczane. Pojawia się coraz więcej możliwość ingerencji w kompetencje państw z różnych przyczyn. Główny problem badawczy sprowadza się do pytania: w jakim stopniu możliwe jest pokojowe uregulowanie na drodze prawnej konfliktów dotyczących jednostek terytorialnych o nieokreślonym statusie prawnym w Europie Wschodniej?. Stosownie do głównego problemu badawczego określono problemy-zagadnienia szczegółowe w których główna dominanta rozważań skierowana została na kwestie i mechanizmy rozwiązywania konfliktów na gruncie prawa międzynarodowego. Ponadto Autor stwierdza, że rozwiązanie problemów nieuznawanych jednostek terytorialnych w Europie Wschodniej jest możliwe dzięki zastosowaniu norm prawa międzynarodowego w połączeniu z presją użycia siły w celu zmiany przez strony konfliktu kierunku politycznego (s.13). W dysertacji wyodrębniono również pięć hipotez szczegółowych odnoszących się do instytucji prawnych i politycznych państw Europy Wschodniej w szeroko pojmowanym aspekcie rozwiązywania sporów w ścisłej zgodzie z prawem międzynarodowym. Pozytywnie należy ocenić wykorzystane źródła i materiały w postaci międzynarodowych deklaracji i konwencji, dokumentów statutowych organizacji międzynarodowych, umów dwu i wielostronnych zawarte między stronami konfliktu,

sprawozdań z misji obserwacyjnych dotyczących sytuacji w strefach konfliktu czy publikacji poświęconych regionom o nieokreślonym statusie prawnym w Europie Wschodniej oraz konfliktom. W prezentowanym procesie badawczym wykorzystano i zastosowano różne metody badawczy stosownie do specyfiki konfliktów na obszarze postradzieckim. Wymienić można tutaj metodę porównawczą, genetyczną w której ukazana została geneza konfliktów i przyczyny ich powstawania oraz metodę historyczno-prawną (s.15).

Dysertacja została podzielona na wprowadzenie oraz kwestie metodologiczne, cztery rozdziały merytoryczne podsumowanie oraz wnioski końcowe. Doktorant w sposób zasadny przedstawił potrzebę podjęcia badań w przedmiotowej problematyce. Można przyjąć, że niniejsza rozprawa doktorska stanowi materiał nadający się do naukowego uwzględnienia jako podstawa do dalszego postępowania w przewodzie doktorskim.

OCENA MERYTORYCZNA PRACY

Pierwszy rozdział pt. *Prawo narodów do samostanowienia* podzielony został na trzy podrozdziały. Autor swój wywód rozpoczyna od zdefiniowania pojęcia „naród” który u wielu badaczy budzi szereg rozbieżności co do treści. Analizując różne podejścia współczesnych filozofów i socjologów nurtu konstruktywistycznego zasadne wydaje się stwierdzenie, że niezależnie od stopnia racjonalności uczuć narodowych, narody są zjawiskami realnymi i obiektywnymi posiadając istotny wpływ na życie każdego człowieka oraz całego świata (s.18). W niniejszej dysertacji Autor pod pojęciem „naród” rozumie wspólnoty etnicznie, czyli trwałe grupy ludzi połączone tym samym językiem, terytorium, doświadczeniem historycznym czy cechami kulturowo-psychologicznymi. Jednocześnie - z czym trzeba się zgodzić - naród jest zainteresowany samozachowawczością, czyli dążeniem do ochrony swoich głównych atrybutów (s.22). Warto również odnieść się do norm prawa międzynarodowego które wyraźnie i jednoznacznie gwarantują prawo narodów do samostanowienia w tym prawo do swobodnego wyboru jego formy. W praktyce jednak prawo to napotyka liczne problemy i przeszkody wśród których na pierwszy plan wysuwa się dążenie struktur państwowych do przeciwstawienia się samostanowieniu narodów (s.33). W teorii prawa międzynarodowego wyróżnia się obecnie dwie formy realizacji prawa narodów do samostanowienia: wewnętrzną i zewnętrzną. Chociaż konstytucje większości krajów nie zawierają przepisów przewidujących prawo do odłączenia się określonego terytorium, to w Deklaracji ONZ przyjętej w rezolucji Zgromadzenia Ogólnego 61/295 z 13 września 2007 roku prawo takie przewidziane jest dla ludności rdzennej (s.41). Odbywa się to poprzez różnego rodzaju mechanizmy partycypacyjne, konsultacyjne oraz swobodną i świadomą zgodę. Autor stwierdza, że jednym ze sposobów realizacji prawa do samostanowienia jest ogłoszenie autonomii, które powinno być zgodne z normami prawa

międzynarodowego i ustawodawstwa krajowego (s.42). Kolejnym poruszonym zagadnieniem jest secesja jako forma samostanowienia pozostająca jedną z najbardziej czułych kwestii dla polityki wewnętrznej większości państw wielonarodowych. Realizowana jest ona w dwóch formach: jako legalne odłączenie zgodnie z normami i zasadami prawa międzynarodowego oraz jako separatyzm ukierunkowany na rozbitcie integralności terytorialnej i jedności politycznej istniejącego suwerennego państwa (s.43). Autor niniejszej dysertacji analizuje również doktrynę secesji remedialnej która w prawie międzynarodowym zyskała określone poparcie oraz w orzecznictwie sądowym Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (s.50). Zasadne wydaje się stwierdzenie, że specyfika realizacji prawa do samostanowienia jest w każdym konkretnym przypadku inna. Można więc stwierdzić, że secesja jako sposób realizacji prawa do samostanowienia jest środkiem ostatecznym i może zostać uznana za legalną jeżeli zostanie spełnionych kilka zasadniczych przypadków.

Podsumowując tę część dysertacji należy stwierdzić, że przedstawione różne przykłady szeroko rozumianych form samostanowienia narodów i ich analizy stanowią wartościowy materiał badawczy.

Drugi rozdział pt. *Separatyzm na obszarze poradzieckim* rozpoczyna się od przedstawienia stosunku do nacjonalizmu który wielu autorów różnorodnie definiuje. Rozumiany jest on często jako ideologia i polityka wyrażająca obiektywne interesy i cel narodu, kojarzonym z izotymią (potrzeba bycia uznawanym za równego innym), a więc wymaga uznania „zbiorowej tożsamości” narodu oraz zaspokojenia jego podstawowych interesów. Zasadne wydaje się stwierdzenie, że naród potrzebuje samostanowienia nie jako przywileju na wyłączność, lecz jako środka do realizacji ogólnej tezy o tym, że każdy naród potrzebuje własnego państwa (s.65). Jako przykład Autor przedstawia rozwój ruchów narodowych w regionach Rosji na przełomie lat 80 i 90. XX wieku który doprowadził do powstania prądów separatystycznych opowiadających się za oderwaniem republik narodowych i utworzeniem niezależnych państw (s.68). Charakterystycznym elementem pojawiającym się we wszystkich regionach w okresie od stycznia aż do maja 1918 roku dotyczącym odłączenia się od Rosji na czele ruchów separatystycznych stały organizacje ogólnonarodowe które wcześniej opowiadały się za autonomią terytorialno-narodową w ramach wspólnego państwa rosyjskiego. Zasadniczą przyczyną takiej zmiany była sytuacja polityczna jaka miała miejsce w Rosji czyli uzurpowanie sobie praw do władzy przez bolszewików (s.80). Należy podkreślić, że w republikach związkowych ruchy narodowe oficjalnie występowały z hasłami demokratyzacji jak również udziału w życiu społeczno-politycznym regionu. Zasadne wydaje się również stwierdzenie Autora, że proces tworzenia ruchów narodowych w autonomiach Federacji Rosyjskiej

rozpoczął się z pewnym opóźnieniem w porównaniu do nierosyjskich republik związkowych ZSRR. Uwarunkowane było to różnymi przyczynami w których zauważalny był nacisk miejscowej nomenklatury a także mniejsza aktywność przeważającej części społeczeństwa (s.85). W kolejnych latach 1988-1990 organizacje narodowe w autonomiach rosyjskich nie poruszały jeszcze kwestii utworzenia suwerennego państwa narodowego, a najdalej idące żądania dotyczyły przyznania danym republikom autonomicznego statusu związkowego (s.88). Zmiana nastąpiła na początku 1993 roku ponieważ ruchy narodowe autonomii rosyjskich weszły w okres spadkowy, który był związany z ogólną tendencją do słabnięcia aktywności politycznej na całym terytorium poradzieckim (s.98).

W niniejszym rozdziale Autor ukazał popularność i wpływ grup separatystycznych wielu republik na obszarze poradzieckim ukazując ich rozwój historyczny aż do czasu ich występowania z Federacji Rosyjskiej.

Rozdział III *Doświadczenie samostanowienia w republice czeczeńskiej - aspekty polityczne i prawne*, rozpoczyna się od przedstawienia historycznego powstania niepodległej Czeczeńskiej Republiki Iczkerii. Autor swój wywód rozpoczyna od utworzenia pierwszej czeczeńskiej grupy narodowej latem 1989 roku - towarzystwo „Bart” („Jedność”) na którego czele stanęli przedstawiciele młodej inteligencji narodowej (s.99). Głównym punktem programu politycznego było żądanie podniesienia statusu Czeczeńsko-Inguskiej ASRR i utworzenie Wajnachskiej (Czeczeńsko-Inguskiej) republiki związkowej (wchodzącej w skład ZSRR). Kolejne lata doprowadziły do ukształtowania się Parlamentu Republiki Czeczenii 2 listopada 1991 roku który zatwierdził Konstytucję 12 marca 1992 roku. Poważny konflikt w rządzie między otoczeniem prezydenta a grupą pierwszego wicepremiera doprowadził do ostrego kryzysu politycznego którego kulminacją były wystąpienia radykalnej opozycji w Groznm 4 czerwca 1993 roku który ukształtował w Czeczenii reżim władzy osobistej prezydenta Dudajewa (s.117). W tym okresie centrum ruchu opozycyjnego zostało przeniesione z Groznego do republikańskich rejonów gdzie liderzy opozycji uzyskali poparcie tradycyjnych plemion czeczeńskich (s.118). Kolejnym elementem poddanym analizie przez Autora była wojna z Rosją i uznanie niepodległej Republiki Czeczenii. Władze rosyjskie wybierały drogę siłowego rozwiązywania kryzysu czeczeńskiego, jednocześnie próbując określić status Czeczenii jako „podmiotu Federacji Rosyjskiej” poprzez podpisanie porozumienia z prorosyjską administracją republiki (s.130). Przełomowym okazał się sierpień 1996 roku w którym po zwycięstwie separatystów i drugim wycofaniu wojsk rosyjskich z Republiki Iczkerii stała się ona w zasadzie niepodległym państwem którego terytorium nie podlegało ani Konstytucji, ani ustawodawstwu Federacji Rosyjskiej (s.137). Kolejna

prezentowana w niniejszej dysertacji kwestia dotyczyła likwidacji państwa czeczeńskiego w latach 1999-2009. Ważną datą okazał się 30 września 1999 roku w którym wojska federalne weszły do Czeczenii w celu przeprowadzenia tak zwanej „operacji antyterrorystycznej”. Druga wojna czeczeńska zyskała szerokie poparcie społeczne niemal wszystkich sił politycznych w Rosji (s.139). W 2003 roku rozpoczął się proces „czeczenizacji”, czyli przekazania najważniejszych politycznych, administracyjnych i wojskowych funkcji etnicznym Czeczenom (s.142). Ten pozornie demokratyczny proces odbywał się w warunkach konfliktu zbrojnego, atmosfery strachu i ciągłego rażącego łamania praw człowieka przez funkcjonariuszy państwowych (s.143). W referendum z 23 marca 2003 roku zatwierdzano Konstytucje republiki, zgodnie z którą Czeczenia stała się częścią Federacji Rosyjskiej. „Czeczenizacja” pozwoliła władzom federalnym na ogłoszenie prorosyjskiej strony czeczeńskiej „legalna władza” przypisanie bojownikom piętna „terrorystów” i „bandytów” oraz przystąpienie do ustaleń politycznych bez negocjacji z głównym przeciwnikiem (s.144).

Podsumowując tę część należy zauważyć szerokie podejście historyczne, polityczne i prawne procesu samostanowienia w Republice Czeczeńskiej. Rozdział ten posiada zdecydowanie charakter opisowy.

Rozdział IV *Nieuznawanie republiki na obszarze poradzieckim - problemy uregulowań prawnych* rozpoczyna się od historycznego ujęcia Abchazji od końca XVIII wieku która znalazła się pod silnym rosyjskim wpływem politycznym i kulturowym obierając kurs na zbliżenie się do Rosji (s.147). Pierwsza Konstytucja Abchaskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej została przyjęta w kwietniu 1925 roku przez Trzeci Zjazd Rad Abchazji. Głównym celem prawodawców abchaskich było podejmowanie prób wyprowadzenia Abchazji z państwowego obszaru prawnego Gruzińskiej SRR. Kolejna Konstytucja z 1927 roku a szczególnie VI Zjazd Rad Abchazji w lutym 1931 roku wprowadził poprawki w wyniku których Abchazja oficjalnie stała się Autonomiczną Socjalistyczną Republiką Radziecką, wchodząca w skład Gruzińskiej SRR. W istocie Gruzja formowała się na zasadzie federalnej jeżeli można uważać republiki autonomiczne będące ich częścią za swoiste podmioty o charakterze federalnym (s.153). Autor zwraca uwagę, że w byłym ZSRR podział administracyjno-terytorialny dokonywany był nie na podstawie granic narodowych (kulturowo-historycznych) ale podziału administracyjno-terytorialnego. Zmiany zaczęły się uwidaczniać po roku 1989 doprowadzając do konfliktu gruzińsko-abchaskiego który przybrał ostrą formę w 1992 roku będąc jednym z pierwszych i najdłuższych konfrontacji na obszarze poradzieckim (s.159). W kolejnych latach widoczne stały się napięcia między Federacją Rosyjską a Gruzją. Po agresji Rosji na Ukrainę w lutym 2022 roku przywódca Abchazji

oświadczył, że republika nie planuje stawać się częścią Rosji. Takie oświadczenie - zdaniem Autora - budzi nadzieję na wznowienie dialogu gruzińsko-abchaskiego i pojawienie się nowych możliwości dla pokojowego uregulowania konfliktu (s.168). Kolejne poruszane zagadnienie w niniejszym rozdziale dotyczy Osetii Południowej i relacji z Gruzinami którzy traktowali ją jako sztuczny twór terytorialny (s.170). Trwający konflikt między Gruzinami a Osetyjczykami jaki miał miejsce w sierpniu 2008 roku został nazwany „wojną rosyjsko-gruzińską”. Mimo zaledwie pięciu dni trwania działań bojowych uważa się, że była to pierwsza wojna na kontynencie europejskim w XXI wieku (s.175). „Wojna pięciodniowa” i następujące po niej uznanie przez Rosję Republiki Osetii Południowej pozwoliły Moskwie osiągnąć dwa kluczowe cele dyplomatyczne. Po pierwsze możliwość występowania z pozycji siły w szerokim spektrum najróżniejszych kwestii polityki międzynarodowej, po drugie posłużyły Rosji do zwiększenia swoich wpływów i swojej strefy interesów geopolitycznych w regionie Wielkiego Kaukazu, Morza Czarnego i Bliskiego Wschodu (s.183). Dla Osetii Południowej „wojna pięciodniowa” miała również znaczenie polityczne bowiem na terytorium republiki zostały zupełnie zlikwidowane gęsto zaludnione enklawy zamieszkiwane przez Gruzinów oraz wpływała na rozwój systemu politycznego w kierunku wariantu rosyjskiego, polegającego na systemie jednopartyjnym z silną partią prezydencką oraz fikcyjną opozycją (s.187). W podejmowanych analizach Autor zauważa, że z politycznego punktu widzenia istnienie Osetii Południowej jako państwa niepodległego stanowi wielką pokusę dla innych zamrożonych konfliktów etnicznych w regionie. Przedstawiając możliwe scenariusze rozwoju stosunków rosyjsko-gruzińskich związanych z Osetią Południową uwidacznia się dążenie elit rosyjskich do imperialnego odrodzenia (s.191). Ostatnią rozważaną kwestią niniejszego rozdziału pozostaje Naddniestrzańska Republika Mołdawska oraz związany z nią konflikt ukazujący również w aspekcie historycznym. Ważną datą okazał się 18 grudnia 1991 roku w którym Federacja Rosyjska uznała niepodległość Republiki Mołdawskiej, a tym samym podpisanie porozumienia o przyłączeniu republiki do Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP). W kolejnych latach uwidoczniał się konflikt naddniestrzański który przechodził wiele etapów szczególnie w kwestii mechanizmów jego rozwiązania. Moskwa w 2003 roku podejmuje próbę rozwiązania konfliktu proponując obydwu walczącym stronom model konfederacji w Mołdawii przy utrzymaniu rosyjskiej obecności wojskowej w Naddniestrzu do 2018 roku (s.200). Kolejne prowadzone negocjacje i sposoby uregulowania konfliktu komplikują się z powodu czynników o charakterze wewnętrznym i zewnętrznym co prowadziło do spowolnienia całego procesu negocjacyjnego i ostatecznego rozwiązania sytuacji konfliktowej (s.206). Kolejny etap dotyczący uregulowania konfliktu zaczął się w 2011 roku i trwał do czasu agresji zbrojnej Rosji

przeciwko Ukrainie w lutym 2022 roku. Potwierdzony został prorosyjski kurs polityczny który nie zakładał łatwej drogi rozwiązania konfliktu. Stanowisko Naddniestrzańskiej Republiki Mołdawii sprowadzało się do utrzymania statusu republiki jako niepodległego państwa, ponadto jej kierownictwo przykładalo dużą wagę do rozwoju aktywnych kontaktów i związków z innymi uczestnikami oraz uregulowania konfliktu przede wszystkim z Rosją (s.207). W konkluzji to tego podrozdziału Autor stwierdził, że obecnie poważną przeszkodą na drodze uregulowania konfliktu naddniestrzańskiego jest prowadzenie działań bojowych wszczętych przez Rosję przeciwko Ukrainie. Eskalacja konfliktu z późniejszym wciągnięciem do niego Mołdawii stwarza ryzyko zniweczenia osiągnięć które zostały wypracowane w ciągu trzydziestoletniej historii jego regulowania (s.209).

Podsumowując tę część należy zauważyć - również jak w poprzednim rozdziale - szerokie podejście opisowe na płaszczyźnie zdarzeń historycznych i politycznych ale również i prawnych. Rozdział ten posiada zdecydowanie charakter opisowy.

Zakończenie stanowi rekapitulację podstawowych założeń które stanowiły główny cel dysertacji. Autor stwierdził, że nieokreślony status prawny spornych regionów w Europie Wschodniej świadczy o nieskuteczności zarówno systemu prawa międzynarodowego jak i instytucji powołanych do jego egzekwowania. Powstawanie nieuznanych republik samozwańczych związane jest z rozpadem Związku Radzieckiego a w przestrzeni ponad trzydziestu lat regiony te były źródłem dwustronnych i wielostronnych konfliktów które udawało się „zamrozić” lecz nigdy nie zostały one trwale rozwiązane. Nieefektywne okazywały się również próby i mechanizmy ich rozwiązywania na drodze prawnej oraz negocjacyjnej z udziałem organizacji międzynarodowych, Federacji Rosyjskiej i poszczególnych państw europejskich (s.210). Niewątpliwie zasadne wydaje się autorskie stwierdzenie, że potrzeba jest reformy organizacji międzynarodowych aby działały one bardziej skuteczniej w zapewnieniu bezpieczeństwa międzynarodowego i pokoju na świecie (s.211). W świetle uniwersalnej zasady prawa międzynarodowego wynika, że żadne państwo ani podmiot niepaństwowy nie powinno uznać niepodległości omawianych i analizowanych w niniejszej dysertacji republik. Wolność samostanowienia narodów w najbardziej radykalny sposób a więc w formie secesji może doprowadzić do powstania na mapie świata 500-600 nowych państw jako uzupełnienie istniejących już 193 krajów - członków ONZ które mogą pojawiać się na terytorium Rosji. Takie samostanowienie nieuchronnie doprowadzi cały świat do chaosu i degradacji. Należy stwierdzić - zdaniem Autora - że istnieje potrzeba stworzenia jednolitego systemu norm i narzędzi prawnomiędzynarodowych które jednoznacznie będą regulować niezbędne dla samostanowienia warunki prawne formułowane w sposób niepozwalający na rozszerzające

interpretacje i wykładnie (s.213). Zasadne wydaje się przyjąć za punkt wyjścia status historyczny danego narodu i jego charakter - postkolonialny, rdzenny, postkomunistyczny, ofiary ludobójstwa bądź czystek etnicznych. Funkcjonujące w ramach organizacji międzynarodowych mechanizmy regulacji regionalnych konfliktów na obszarze poradzieckim wydają się nieefektywne. Szczególnie widoczne jest to w OBWE która powstała w warunkach zimnej wojny i wpisała się w jałtańsko-poczdamski system bezpieczeństwa europejskiego. Konieczna wydaje się tutaj głęboka transformacja z udziałem Rosji albo stworzenie nowej ogólnoeuropejskiej organizacji która byłaby odpowiedzialna za zapobieganie konfliktom w Europie i ich rozwiązywanie. Przykładem może być konflikt w byłej Jugosławii który spowodował konieczność interwencji Sojuszu Północnoatlantyckiego. W stosunku do innych regionów konfliktogennych w Naddniestrzu, Abchazji i Osetii Południowej oraz określenie ich statusu prawnego w ramach Mołdawii i Gruzji niezbędne jest wspólne podejście, a także sprawne mechanizmy prawne i instytucje w których Unia Europejska pełni funkcję jednolitego podmiotu. Inny status w tym wymiarze posiada konflikt w Ukrainie który został bezpośrednio wywołany agresywnymi działaniami Rosji podczas gdy inne - wspomniane i opisane w niniejszej dysertacji - są generowane nie tylko przez wpływy zewnętrzne, przede wszystkim ze strony Rosji lecz również przez złożony proces rozpadu ZSRR (s.214).

Reasumując, przedstawione i przeprowadzone w poszczególnych częściach dysertacji analizy formułują postulaty dotyczące prowadzenia dalszych badań. Podjęte przez Doktoranta wysiłki badawcze przyniosły rezultat, który należy uznać za naukowo poprawny. W rozprawie dominuje poprawny język, co potwierdza fakt, że Doktorant potrafi korzystać ze zgromadzonego materiału źródłowego oraz wyników przeprowadzonych badań w formie wymaganej dla prac naukowych. W konkluzji oceniono możliwości pokojowego uregulowania konfliktów oraz określono status prawny regionów zgodnie z normami prawa międzynarodowego. Zauważalne niedociągnięcia edytorskie nie wpływają na poziom prowadzonego procesu badawczego.

Analizując treść rozprawy dostrzegłem jednak pewne kwestie które wymagają wyjaśnienia. Proszę zatem, aby Doktorant podczas obrony odpowiedział na następujące pytania:

1. W jakim kierunku powinny zmierzać normy i zasady prawa międzynarodowego aby w przyszłości bardziej efektywniej zapobiegać współczesnym konfliktom w Europie Wschodniej które posiadają coraz więcej cech hybrydowych?
2. Jakie współczesne instrumenty i środki oddziaływania na strony konfliktu dają efekty zmierzające do jego rozwiązania?

3. Czy taktyka „zamrażania” konfliktu poprzez zmniejszenie jego intensywności do najniższego możliwego poziomu przy zachowaniu konfliktogennych warunków jest metodą do zespolenia w tym czasie pozytywnych i negatywnych bodźców dla wszystkich podmiotów i agentów eskalacji konfliktu?

Zaprezentowane kwestie w postaci pytań nie obniżają wartości dysertacji. Przedstawiony materiał badawczy jest wiarygodny, napisany poprawnym językiem, aczkolwiek występują nieliczne błędy, ale poprawność wnioskowania w postaci proponowanych zmian - w moim przekonaniu - podnosi wartość pracy.

WNIOSEK KOŃCOWY

Podsumowując recenzję stwierdzam, że rozprawa doktorska **Pana mgra Aleksandra Marka ILNICKIEGO pod tytułem TERYTORIA O NIEOKREŚLONYM STATUSIE POLITYCZNO-PRAWNYM BYŁEGO ZWIĄZKU RADZIECKIEGO. WYBRANE PRZYKŁADY** zasługuje na pozytywną ocenę. Zgodnie z określonymi w aktach prawnych wymaganiami, powinna stanowić oryginalne ujęcie problemu, a także wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną Doktoranta oraz umiejętność zastosowania warsztatu metodologicznego - narzędziowego. Uwzględniając powyższe uznać należy, że:

1. Wątpliwości nie wzbudzają stawiane problemy badawcze.
2. Oryginalność i innowacyjność ujęcia tematu nie budzi zastrzeżeń.
3. Praca stanowi oryginalny i nowatorski utwór naukowy, w którym potwierdzona została ogólna wiedza teoretyczna Doktoranta.
4. Autor posiada umiejętność samodzielnego prowadzenia badań naukowych, co przejawia się we właściwym doborze metod badawczych oraz poprawnym ich wykorzystaniu.

Wobec faktu, że recenzowana praca spełnia wymogi dla prac doktorskich określone w odpowiednich obowiązujących aktach prawnych wnoszę o dopuszczenie Pana mgra Aleksandra Marka ILNICKIEGO do kontynuowania procedury zmierzającej do nadania stopnia naukowego doktora.

Niniejszym stawiam wniosek o dopuszczenie Pana mgra Aleksandra Marka ILNICKIEGO do kolejnych etapów postępowania o nadanie stopnia doktora.

prof. dr hab. Bogusław Jagusiak